

Impressiun
da l'Alp Fex.

MAD

Declaranza d'amur per ina val grischuna

In cudesch per amis da la Val Fex e per glieud che less daventar quai

■ (anr/vi) La Val Fex – be ina da las bleras vals grischunas? Na, insatge tut spezial. Quest sentiment survegn ins almain, sch'ins legia il cudesch ch'è cumparì quest mais en la chasa editura Haupt. Simplamain «Val Fex» è il titel dal cudesch. Trais auturs, ch'enconuschan e charezzan quest ambient, han scrit il cudesch. El cuntegn blers detagls davart las pitschnas miraclas da la natira, descripziuns da personalitads ord la val e cunzunt bellas fotografias da Flurin Camenisch e Guido Schmidt.

La rauna che siglia tras la naiv

Flurin Camenisch descriva en l'emprima part la natira e cumenza cun las particularitads topograficas. Ins intervegn che l'Europa e l'Africa s'inscuntran en la Val Fex, quai sa chapescha sut aspects geologics.

Cun acribia sa deditgescha Camenisch als animals. Era als pitschens conceda el plaz. Uschia descriva el co las raunas seglian la primavaira tras la naiv vers ils pujs e lajets, nua ch'ellas sfundran en l'aua da quatter grads cel-sius, «senza survegnir in schoc da la fragaglia».

Era a la pitschna mieur-sfuigna sblatga deditgescha l'autur in chapitel. Ella surviva schizunt sin 2500 meters sur mar. En in auter chapitel legian ins

ch'il chavriel è in veritabel gurmet e nas fin. Camenisch fascinescha il lectur era cun ils pitschens stgazis da la flora: La moffa da crap, la barba-pign u las pli finas flurs che creschan en autezzas crivas. Sfendacrap, glinera alpina, giansauna curta èn ils bels numbs da las flurs ch'il viandard na remartga strusch tranter las plattas da crap.

Pli baud alps da nursas

La Val Fex e la Val Fedoz sajan stadas antruras alps da nursas. Quai sa resultia gia dals numbs da las duas vals, scriva *Diego Giovanoli*. In document dal 1303 menziunescha l'emprima giada il bain da purs Curtins. Quest bain sa cumponiva d'ina chasa, d'in clavà, d'in uigl da nursas, d'in iert e schizunt d'ina atgna tegia d'alp. Giovanoli s'imagina ch'ils purs da Fex tegnivan en quest temp gia vatgas da la razza grischa. I deva purs che vivevan sur onn en la Val Fex. Ma era purs – cunzunt da la Bergaglia – che vegnivan be durant la stad a far ils funs. «Questa mischaida d'urbanisaziun da la Val Fex è ina raritat en la regiun da las Alps», scriva Giovanoli.

Alpinist e dus picturs

L'autur *Duri Stupan* fa en ses texts in'excusiun en la preistorgia e suenter era tras il temp dals Romans. El sa basa sin datas generalas da l'istorgia da l'Engiadina.

din'Ota. La baselgia «Fex-Crasta» dal 15avel tschientaner vegn descrita detaigliadament. La patruna-baselgia saja la sontga Margaretta, supponan ins sin fundament da vegls documents. Oz fan ins gugent nozzas en la baselgia romanza. Na sulet indigenz maridan là, anzi era glieud da l'ester vegnan a far festa.

Intgins interessants chapitels chatta ins sin las davosas paginas. Là preschenta Stupan tschintg persunalitads che han influenzà il destin da la val u che han laschà enavos cleris fastizs. Christian Klucker (1853–1928) è stà guid da muntogna. Pli che 3000 culms ha el ascendi en Frantscha, en l'Italia ed a Canada. 26 primascensiuns ha el fatg – era en il conturn da la Val Fex.

Protectur e geolog

Il hotelier Gian Fümm (1879–1956) vegn descrit sco protectur da la val. El haja instradà ad uras in turissem moderà ed impedi che las massas destrueschan la quietezza e natira.

Impressiunanta è plinavant la vita dal pictur Samuele Giovanoli (1877–1941). In auter pictur che ha chatta ina seconda patria en l'Engiadina è Ernst Rinderspacher (1879–1959). Sias pli expressivas lavurs ha el stgaffi en la Val Fex. Era il geolog Rudolf Staub (1890–1961) è stà fascinà da la cuntrada ed ha bajegià là sia chasa sin in grip solid.